

> Hiirte näritud auk villasel
põrandariidel. Siin saab
aidata konservator.

RESTAUREERIMINE

NEED VANAD ARMSAD TEKSTIILID...

Liili Aasma

(TEKSTIILIKONSERVAATOR)

FOTOD: LIILI AASMA, ASTRA KÜTT

*Vanarahvas ütles ikka, et ega lapitud rõivas pole häbiasi, katkine on.
Lapitud riided on ju terved!*

Paljudes kodudes leidub vana riidekraami näol esivanemate pärandust. Sagedamini on säilitatud just pereleoga või peent käsitööoskust nõudnud esemeid: ristimis-, leeri- ja pulmakleite, titemütse, tikitud laudlinu ja käterätte, heegelpitse, voodi- ja saanitekke ning rahvarõivaid. Eks ole vahel proovitud ka südant kõvaks teha ja üht-teist ära anda, kasvõi muuseumisse. Aga ehk on mõnda omanäolist paigutatud eset vaadates ka süda haledaks läinud ja see alles jäetud, sest silme ette kerkis elav kujutluspilt näputööd tegevast esiemast.

Ajahambad ei peatu, vaid järvad armutult. Nii on ka säilinud tekstiilid tihti kahjustunud ja nendega võib olla päris palju muret. Kui mitte ajahambad, siis ka hiired-rotid või putukate vastsed võivad esemeid närida. Närilised tekitavad auke-rebendeid, nende väljaheidetest ja uriinist jäävad raskesti eemaldatavad plekid. Koiliblikate vastsete söödud augud ja nende väljaheidet kahjustavad samuti tekstiili. Niiskusest ja hallitusest tekivad kangasse erivärvilised

plekid ja voolujooned, mistõttu riie pehkib ja kude hävib. Esineb ka inimese enda tegevusest tekkinud kahju: toidu-, ravimi- ja joogiplekid, deformatsioonid valest pesemisest või triikimisest ning kasutamisest viledaks kulunud rebendid. Tekstiilikonservatorina seisan oma igapäevatoos selliste asjadega pidevalt silmitsi. Õrnade, viledaks kulunud, auklike ja rebenditega tekstiilide töötamiseks on konservatoril oma võtted, millest üht-teist saab järgida koduski.

KUIDAS KODUS ESEMEID HOOLDADA?

Vanad tekstiilesemad tuleks kodus aeg-ajalt üle vaadata ning kui midagi kahtlast silma jääb, kohe tegutseda. Esimese asjana tuleb võtta ette **KUIV-PUHASTUS**. Kindlasti tasub silmas pidada, et tolmuimeja töörežiim oleks reguleeritav – vana ja habras ese ning tugev tõmme ei sobi kokku! Kasutatav otsik peab olema harjastega. Mõnda tekstiileset saab hästi puhastada seaharjaspintsli või väikse harjakesega (sobib ka puhas hambahari), tehes seda ettevaatlikult

piki kiudu ja kogu eset läbi käies. Harjakeste abil saab ka siluda laudlinade sassi läinud narmaid.

Tugevama määrdumise korral võib vajalikuks osutuda **PESEMINE**. Pesuaineks sobib kaubanduses pakutav villašampoon, mis on mõeldud õrnade villaste ja siidist esemete pesemiseks. Veekindlate värvidega tekstiile võib veidi leotada ja siis õrnalt käte vahel pesta – selleks sobib looduslik käsn ja tupsutamismeetod, nii väldib hapra kiu hõõrumist. Loputadagi tuleb ettevaatlikult, korjates vahu käsnaga ära, ja siis puhta veega tupsutades. Toimige vaheldumisi nii seni, kuni vahtu enam pole. Loputamise järel ei tohi eset väänata, vaid vesi tuleb muljuda ettevaatlikult pehmete kangaste vahel välja. Selleks sobivad froteerätikud, õhukesed puuvillased või linased kangad ja esiemade-aegsed pehmeks pestud voodilina. Kuivatamisel tasub kangast või rätти korduvalt vahetada. Esemeid tuleb kuivatada vastavalt nende tugevusele või haprusele kas tasapinnal, stangele riputatult või riidepuul.

~ Niiskusest ja hallitusest kahjustunud lapse püksikeste kangas. Hästi pakitult saab eseme eluiga pikendada.

> Hapraks muutunud ja osaliselt lapitud alussärk.

~ Alussärk pärast õhukesele kangale traageldamist.

^ Tekstiili pesemine vahuga. Esemel turvaliseks liigutamiseks võib kausi põhja asetada kiletüki.

~ Pitside-sakkide sirutamine ja vormimine nõõpnõelte abil.

Kui on tegemist **PITSLINIKUTEGA**, tuleb need kuivamise ajaks vormida. Seda saab kodus teha kušetil, mis on puhta kangaga kaetud ja kuhu on kerge torgata roostevabast terasest nõõpnõelu pitsisakkide pingutamiseks.

Kui soovite pesta **RAHVARÕIVASEELIKUT**, tasub sellelt pihaosa ning allääre kaitseks mõeldud toot lahti harutada. Kui määrdunud on ainult pihaosa, pole tarvis tervet seelikut pesta. Seesugune ese tuleb panna tasapinnale nõrguma. Ettevaatust, rahvariided võivad anda värvi!

Vanade tekstiilide juures pole mõtet plekkide eemaldamisele liialt keskenduda. Vanad plekid on raskesti eemaldatavad või ei eemaldu üldse. Ei tasu kangeid plekieemaldajaid kasutades kanga lagunemisega riskida.

Reeglina pole soovitatav vanu tekstiile triikida. Kergelt niiskeid esemed võib kuivamise käigus õrnalt venitada ja vajadusel kerge raskuse alla kuivama panna. Rõivaste kuivatamisel võib eseme vormi hoidmiseks varrukad ja kehaosa rätikutega polsterdada.

REBENENUD VÕI HARGNENUD TEKSTIILID

Sageli on vanad kaunid pulma- või saanitekid aja jooksul kannatada saanud ja õmblused lahti tulnud. Lahtihargnenud teki keskõmbluse ja servaõmblused saab kinni nõeluda. Tasub jälgida, kuidas seda on eelnevalt tehtud ja pisterida samamoodi jätkata. Ka niidi valiku võiks teha esiema jälgedes – vanasti kasutati linast või puuvillast niiti. Suurte aukude ja rebenditega teki võib traageldada tekiga samas mõõdus aluskangale (puuvillane, linane) mööda kesk- ja servaõmblusi – nii püsib tekk vähemalt ühes tükis. Aluskanga abil saab teki ka paremini kokku lapata või rullida.

Väga lagunenenud rõivaesemeid võib toetada. Kui näiteks alussärk on räbal ja lapitud, saab selle sisse õmmelda uue, õhukesest naturaalsest materjalist särki. Vana särk istutatakse uuele peale ja traageldatakse toetuskangale kinni. Nii on eseme välimus endine ning lootust, et see säilib kauem. Hoiustada tuleb taoline ese säilituskarbis ning katta õhukese kangaga (nt batist). Nii võib pakendis olevat eset suguvõsa tähtsatel puhkudel teistelegi näidata, aga muul ajal on ta turvaliselt hoitud.

KUIDAS SÄILITADA?

Tekkide, laudlinade, käterättide ja teiste tasapinnaliste tekstiilide puhul tasub kodus hoida esemeid rullitult nagu muuseumiski. Südamiku võib keerutada painduvast papist, mis kaetakse puhta valge naturaalse kangaga. Rullitult säilitades vähendate ohtu uute rebendite tekkeks või tikandiniitide katkemiseks. Isegi olemasolevate kahjustuste puhul on soovitatav eset edaspidi rullil hoiustada, siis ei saa asi enam hullemaks minna. Kaitseks tolmu ja valguse eest tuleb rull ka pealtpoolt riidega katta. Pikaajaliseks pakendamiseks, eriti niisketes ruumides, ei ole soovitatav kasutada kilet.

Rullimine ja rõivaesemete pehme materjaliga täitmine aitab säilitada vormi ning hoiab ära murdejoonte tekke, mis aja jooksul koltuvad ja muudavad tekstiili ilmet. Väikeesemetega on lihtsam, neid saab hoida mõnes toredas karbis, kattes eseme õhukese kangaga või siidpaberiga. Tugevamad rõivad (mantlid, jakid, kleidid) võib riputada sünteetilise vatiiniga pehmen-datud riidepuule, kattes õlapealsed tolmuaitseks kangaga. Rahvariideseelikud on rasked, neidki võib hoida riputatult. Eelnevalt tuleks värvlile õmmelda 4–6 paari riputusaasasid, et eseme raskus oleks riidepuul ühtlaselt jaotatud. Kui mõni seelik on riputamiseks liiga katkine, võiks selle paigutada suurde karpi.

Kodus tahetakse sageli eksponeerida vaipu ja tekke. See on loomulik, kui tegemist on uhkete tikitud või väekate pindpõimetehnikas vaipadega, aga ka sõbakirjaliste või lihtsamate triibikutega. Sel juhul tuleb vaibale kindlasti teha riputuslati jaoks puuvillasest või linasest kangast tunnel. Riputada tuleb ese nii, et latt toetub seina pandud konksudele või kruvidele-naeltele. Tunnel õmmelda teki külge käsitsi. Kahjuks olen tööpraktikas näinud tekke või seinalinikuid, mis on olnud seinalle naeltega kinnitatud ning esemed on seetõttu roostepilekilised ja räbaldunud.

Lõpetuseks peab aga ütlema sedagi, et ega väga vanast, katkisest, pleekunud ja haprast asjast uut saagi. Lähtugem talupoja tervest mõistusest, mis on meie rahvast kandnud läbi aja: üheksa korda mõõda, üks kord lõika! Pigem võtke aega ja küsige nõu asjatundjatelt, kui et midagi untsu läheb ja alles siis konservaatorilt abi otsite.

> Riputusaasadega saab seeliku raskust riidepuul ühtlasemalt jagada.

VÄIKE MEELESPEA

- Δ Hoi tekstiilidel regulaarselt silm peal.
- Δ Tuuluta kütmata ruumides hoitavaid tekstiile suvel varjulises kohas.
- Δ Koikahjustuse korral leia üles saaste allikas ja puhasta ese putukate elutegevuse jääkidest.
- Δ Kasuta hoiukohtades koipüüniseid, et tuvastada võimalik saaste.
- Δ Tekstiilide hoiustamisel väldi voltide ja murdejoonte teket.

✓ Suurte tekstiilide hoidmine rullil väldib murdekohtade kulumisi, rebenemisi ja tikandiniitide katkemisi.

